

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ט, תשי"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

בירורי לשון

יד. הַמְרָה, לְהַמְרוֹת = התערב עם פלוני בדבר.
שם הפעולה: הַמְרָאָה, הַמְרִיָּה.

בין האגדות על הלל מסופר במסכת שבת (דף לא, ריש ע"א) על שני בני אדם שהמרו זה את זה ואמרו: מי שיקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז¹. רש"י מפרש שם: שהמרו, נתערבו (השניים התערבו זה עם זה, וקבעו שהמצליח בהקנטו יקבל מחברו את הסכום הנקוב. בישעיה לו, ח ובמלכים ב' יח, כג: ועתה התערב נא את אדוני — ג"ב). פועל במובן זה

(1) מובא גם בספר האגדה של ביאליק ורבינצקי.

משורש מ ר ה בהפעיל אינו שכיח בתלמוד, ורש"י מקביל ² אותו אל ממרין את היונים (סנהדרין פה ע"ב). אשר הוא מפרשו: מרגיזים אותם זה על זה להלחם, כלומר מכניסים אותן לתחרות. מילון בן־יהודה הגדול אינו מביא מן הספרות אלא מובאה זו מן הגמרא. אולם מוצאים אנו דוגמה נוספת בשולחן ערוך יו"ד ריו, מת. כשיש ברצונו של ר"י קארו לכתוב כדרכו עברית טהורה ולהימנע מן הלעז שמצא בתשובה אחת בסוף ספר חזה התנופה ³ (ושהביאה כלשונה בבית יוסף לטור יורה דעה, סוף סימן ריו): "הנשבע שלא ישחוק בשום שחוק (= שלא ישחק בשום משחק, — ג"ב). השחוק הנקרא בלעז אפושטאר ⁴ בכלל", הוא כותב בעברית להמרות: "מי שנדר או שנשבע, שלא יצחוק שום צחוק וכו' אסור להמרות עם חבירו" ⁵. ויש להוסיף דברי המרדכי, ב"מ איזהו נשך, סי' שכג: "החוא דפרק במה מדליקין שהמרו זה בזה; ודברי הרמ"א בדרכי משה, ח, על טור חו"מ סי' רז: "שנותנין זה בזה וממרים יחד"; והרמ"א בהגהה על ש"ע חו"מ סי' רז, יג: "ולכן כל שנים שהמרו זה עם זה".

(2) עיין דוד צבי בנעט, דרכי תרגום שונות וכו', לשוננו כא, ג—ד, עמוד 294 [2], הערה 2.

(3) מחברו הוא ר' משה בר' משה די ברושילייש במאה הי"ד.

(4) לעז זה של המאה הי"ד ישנו גם בספרדית החדשה ובפורטוגזית החדשה: apostar.

(5) הוא מוסיף בסוף: שקורין אפוסטאר, ובעל טורי זהב מפרש: בלשון אשכנז וועטין.

שימוש הפועל הזה המרה בצירוף מלת היחס הנהו:
 פלוני המרה את פלוני כבגמרא או פלוני המרה עם פלוני
 כבש"ע ובהגהה, וכן נמצא בשבועות לא ע"א על הגיליון הערה
 על רש"י מדברי הרש"ל: לשון שהמרו זה עם זה (בספרו חכמת
 שלמה שבסוף המס' כתוב שהמרו זה בזה, בהוצאת ראם, ווילנא,
 וכמו כן במרדכי).

שם הפעולה של פועל זה הוא המרה (או המריה⁶),
 ונמצא במאה הי"ג בשו"ת הרא"ש (ויניציאה שס"ח), כלל יא,
 פרט י: מי שקבל עליו בשבועה שלא ישחוק שום שחוק, אם
 המראה הוא בכלל שחוק. דע שכל שחוק של קוביא הוא המראה
 וכו'. מובאה ישנה יותר מביא יצחק אבינרי (היכל רש"י,
 א, קב) מפירוש רש"י לשבועות לא ע"א: משחק בקוביא בעירבון
 והמראה⁸. ובמרדכי הנ"ל, ב"מ סי' שכג: "משחק בקוביא וכו'
 ועירבון וכו' והמראה דפרק במה מדליקין". ואפשר להוסיף
 דוגמה מן הזמן החדש, מספר ערוך השולחן של ר' יחיאל מיכל
 עפשטיין (ווארשא תרנ"א), חושן משפט, הלכות מקח וממכר,
 סי' רז, מ: בכל מיני המראות, שקורין גיוועט, וכו' צריך קניין.
 מכל מה שראינו למעלה מתברר, שאין פועל המר
 בפיעל: הימרותי, מהמר, הימור, הימורים. המילונים אינם

(6) המריה — במילון העברי-אנגלי של ראובן גרוסמן ומ"צ סגל ובמילון
 האנגלי-עברי של יהודה אבן-שמואל קופמן.

(7) מובא במילון בן יהודה, ב, 1118.

(8) הרש"ל מעיר, כמו שכתוב למעלה, שהתיבה היא מלשון המרו זה

את זה.

מביאים אלא הַמֶּרֶה, לַהֲמַרּוֹת, הַמֶּרָאָה, הַמֶּרִיָּה, ולא
 הם ולא טובי הסופרים הכשירו את הטעות של הַמֶּרֶה. לפיכך
 אי אפשר לומר על כך „שבשתא כיון דעל על“, ועל עורכי
 העיתונים החובה מוטלת לשרש שיבוש זה.⁹

טו. הערות על מאמרי חז"ל בפי העם
 (לשוננו לעם, קונטרס פ"ב ופ"ג).

הריני נענה לבקשת המערכת בקונטרס פ"ג ומביא כאן
 מקורות מועטים לשינויי מאמרי חז"ל: א) „במקום שבעלי
 תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד“ הנהו
 נוסח הרמב"ם, משנה תורה, הלכות תשובה, ז. ב. ב) „אין
 מגלים [אותם] אלא לצנועים“ התפשט בקהל ה„לומדים“ מלשון
 הרשב"ם, שמות ג, טו, בפירושו על שם הויה וכו'. ג) „טעות
 גוי מותר“ מובא בתוספות ב"ק קיג ע"ב, ד"ה יכול יגלוס:
 דטעות גוי (היה) מותר.¹⁰

מקורות של 9 מאמרים נוספים ימצא המעיין בספר
 החשוב של י"ח טביוב, אוצר המשלים והפתגמים (מהדורה
 ב', מוריה, שנת תרפ"ב, המכיל כשלושת אלפים ושלוש מאות
 פתגמים וניבים) והיינו לביטויים אלה: גלגל החוזר בעולם (סוג

9) רשמי רשומות בלשון העיתונים מתבקשים להודיע לאקדמיה ללשון
 העברית, אימתי נתחדשה הטעות הזאת ועל ידי מי.

10) דברי התוספות מובאים בלחם משנה למשנה תורה, הלכות גולה
 ואבדה, יא, ה, ואין שם תיבת היה, שניתוספה כנראה בספרינו
 מפני הצנזורה.

א, ז, בקונטרס פב, 262) הוא נוסח רש"י בס' בראשית, כה, ל ; טובל ושרץ בידו (שם יב) לפי רש"י איכה ג, מא וילקוט שמעוני למשלי ; כל המתפלל על חבירו וכו' (שם טז) רש"ל, מובא במגן אברהם לש"ע או"ת, סי' רל ; כל הרודף אחר הכבוד וכו' (שם, סוג ב', ח) על פי ילקוט שמעוני לשמואל, קיא ; תרי קלי לא משתמערי (סוג ג, ז, קונטרס פג) רש"י מגילה כא ע"ב ; ניבא ואינו יודע מה ניבא (שם, כב) רש"י בראשית מה, יח ; מאיגרא רמא (שם, סוג ד, א) רש"י איכה ב, א ; אם קבלה נקבל (שם, ב) ראב"ע סוף פ' נח ; דקדוקי עניות (שם, סוג ה, ב) ראב"ע, קהלת יב, ט.

יש להצטער על כך, שלא הוזכר ספרו של טביוב כלל וכלל במאמר שנתפרסם ב"לשוננו לעם". מתוך עשרות מאמרי חז"ל המובאים בשני הקונטרסים נמצאים כמעט כולם באוצר המשלים והפתגמים, ורק ארבעה מהם אינם בכלל בטביוב, ואינם חשובים ביותר. עם כל זאת כדאי היו הדברים להביאם ב"לשוננו לעם", בייחוד משום כינוסם יחד ומחמת חלוקתם לפי חמישה סוגים ; ואף כמה חידושים יש במאמר.